

ISSN 2181-9238

GOLDEN SCRIPTS

OLTIN BITIGLAR

2023 Vol. 2

**www.navoiy-uni.uz
www.goldenscripts.navoiy-uni.uz**

ISSN 2181-9238

GOLDEN SCRIPTS

OLTIN BITIGLAR

2023 Vol. 2

www.navoiy-uni.uz
www.goldenscripts.navoiy-uni.uz

BOSH MUHARRIR	
Shuhrat Sirojiddinov	
 BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI	
Karomat Mullaxo'jayeva	
 MAS'UL KOTIB	
Ozoda Tojiboyeva	
 TAHRIR HAY'ATI	
Karl Rayxl (Germaniya)	
Isa Habibeyli (Ozarbayjon)	
Seyhan Tanju (Turkiya)	
Almaz Ulvi (Ozarbayjon)	
Benedek Peri (Vengriya)	
Vahit Turk (Turkiya)	
Teymur Kerimli (Ozarbayjon)	
Eunkyung Oh (Koreya)	
Nazef Shahrani (AQSh)	
Boqijon To'xliyev	
Muhammadjon Imomnazarov	
Bilol Yujel (Turkiya)	
Qosimjon Sodiqov	
Zulxumor Xolmanova	
Mustafa O'ner (Turkiya)	
Nurboy Jabborov	
G'aybulla Boboyorov	
Kimura Satoru (Yaponiya)	
Imran Ay (Turkiya)	
Aftondil Erkinov	
Nadir Mamadli (Ozarbayjon)	
Rashid Zohidov	
Otabek Jo'raboyev	
Bulent Bayram (Turkiya)	
Qo'ldosh Pardayev	
Nodirbek Jo'raqo'ziyev	
Oysara Madaliyeva	
Hilola Nazirova	

MUNDARIJA	
MATNSHUNOSLIK	
Rashid Zohidov	
Ilmiy-tanqidiy matn mashaqqati	4
Shermuhammad Amonov	
Tabibiy debochalari	16
Sohiba Madirimova	
Mutrib asarlari ilmiy-tanqidiy matnini yaratish tamoyillari	40
ADABIYOTSHUNOSLIK	
Orzigul Hamroyeva	
Qofiya harflarining nazariy asoslari tadqiqi	67
Alisher Razzoqov	
“Lison ut-tayr” kompozitsiyasi va obrazlari uyg'unligi	93
LINGVISTIKA	
G'aybulla Boboyorov	
Mahmud Koshg'ariyning “Devonu lug'ati-t-turk” asarining o'zbekcha o'girmalaridagi ayrim yanglish ochiqclamalar to'g'risida	111

EDITOR IN CHIEF	
Shuhrat Sirojiddinov	
DEPUTY EDITOR IN CHIEF	
Karomat Mullakhojaeva	
EXECUTIVE SECRETARY	
Ozoda Tojibaeva	
EDITORIAL BOARD	
Karl Rechl (Germany)	
Isa Habibbeyli (Azerbaijan)	
Seyhan Tanju (Turkey)	
Almaz Ulvi (Azerbaijan)	
Benedek Peri (Hungary)	
Vahit Turk (Turkey)	
Teymur Kerimli (Azerbaijan)	
Eunkyung Oh (Korea)	
Nazif Shahrani (USA)	
Bakijan Tukhliev	
Mukhammadjan Imomnazarov	
Bilol Yujel (Turkey)	
Kasimjan Sadikov	
Zulkhumor Kholmanova	
Mustafa O'ner (Turkey)	
Nurboy Jabborov	
Gaybullah Babayarov	
Kimura Satoru (Japan)	
Imran Ay (Turkey)	
Aftandil Erkinov	
Nadir Mamadli (Azerbaijan)	
Rashid Zahidov	
Atabek Juraboev	
Bulent Bayram (Turkey)	
Kuldosh Pardaev	
Nodirbek Jurakuziev	
Oysara Madalieva	
Hilola Nazirova	

CONTENTS	
TEXTOTOLOGY	
Rashid Zohidov	
Difficulty of Scientific-critical text	4
Shermuhammad Amonov	
Tabibi's prelude	16
Sohiba Madirimova	
Principles of creating a scientific-critical text of Mutrib's works	40
LITERATURE	
Orzigul Hamroyeva	
Research of theoretical foundations of rhyming letters	67
Alisher Razzakov	
"Lison ut-tayr" composition and harmony of images	93
LINGUISTICS	
Gaybulla Babayarov	
On the some mistakes in the Uzbek translations of Mahmud Kashgari's "Dīwān Luyāt at-Turk"	111

MATNSHUNOSLIK

TEXTOTOLOGY

Ilmiy-tanqidiy matn mashaqqati Rashid Zohidov¹**Abstrakt**

Badiiy matnni tahlil qilishda asliyatga yaqin, mukammal ilmiy-tanqidiy matnlar asosida tayyorlangan asar matni bilan ishlash talab etiladi. Shunga ko'ra matnshunoslik fani oldida har bir adabiy merosning mukammal nashrini yaratish vazifasi turadi. Ilmiy-tanqidiy matn tayyorlashda barcha manbalar uchun umumiy qonuniyatlar bilan bir qatorda har bitta manbani o'rganish jarayonida yuzaga chiqadigan alohida xususiyatlar ham mavjud. Umumiy xususiyatlari ko'p nusxali matnlarni qiyoslash, saralangan nusxalarni guruhlash va asos nusxani tanlash bilan belgilansa, alohida xususiyatlari o'rganayotgan manba yo'nalishidan kelib chiqib, ilmiy apparatini shakllantirishdir.

Maqolada So'fi Olloyorning "Sabot ul-ojizin" asari ilmiy-tanqidiy matnini tayyorlash jarayonida kechgan matn tadqiqi bilan bog'liq kuzatishlar haqida ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: *ilmiy apparat, ishonchli matn, mantiqiy dalillash metodi, matn tahriri, matn islohi, "Sabot ul-ojizin", silsilaviy tizim, spetsifik xususiyat, umumiy qonuniyat.*

Kirish

O'zbek matnshunosligi tarixidan ma'lumki, ilmiy-tanqidiy matn tayyorlashda barcha manbalar uchun umumiy qonuniyatlar bilan birga har bitta manba tadqiqida yuzaga chiqadigan spetsifik xususiyatlar mavjud. Umumiy qonuniyatlar ko'p nusxali matnlarni o'zaro qiyoslab saralash, saralangan nusxalarni o'xshash va farqli jihatlariga ko'ra guruhlash, guruhlardagi yetakchi qo'lyozmalar asosida tayanch yoki asos nusxani tanlash bilan belgilansa, spetsifik xususiyatlar muayyan adabiy manba yo'nalishi va tabiatidan kelib chiqib, uning ilmiy apparatini shakllantirish bilan bog'liqdir.

Matnshunoslikda "ilmiy apparat" tushunchasi matn tar-

---

¹Rashidov Zohid Fozilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

E-pochta: rzohid1@navoiy-uni.uz

ORCID ID: 0000-0002-6521-5219

Iqtibos uchun: Rashidov, Z. F. 2023. "Ilmiy-tanqidiy matn mashaqqati". *Oltin bitiglar* 2: 4–15.

kibini detallashtirib, har bir qismni ilmiy ko'rsatkichlar orqali izohlashni anglatadi. Ilmiy-tanqidiy matn bitta emas, turli davrlarga oid bir nechta nusxalar asosida tiklanar ekan, matn islohi jarayoni faqat yetakchi qo'lyozmadan shunchaki nusxa ko'chirish yo'li bilan emas, balki qiyosiy-mantiqiy dalillash orqali olib boriladi. Ishonchli matnni tiklash faoliyati – matnning umumiy va xususiy detallarini ko'z bilan ko'rish, muayyan shaklni xotirada saqlab qolish, nusxalarni o'zaro solishtirib, muayyan matnni tanlash kabi mexanik xatti-harakatlardan iborat deb tushungan kishi adashadi. Aslida, bu xatti-harakatlar ayni paytda tafakkur maydonida kechayotgan “inkor” va “tasdiq”lar suronining izmida bo'ladi.

“Sabot ul-ojizin” asari ilmiy-tanqidiy matnini tayyorlash jarayonidagi matn tadqiqi bilan bog'liq kuzatishlar

Fikrimizni isbotlash sifatida So'fi Olloyorning “Sabot ul-ojizin” asari ilmiy-tanqidiy matnini tayyorlash jarayonida kechgan matn tadqiqi bilan bog'liq ayrim kuzatishlarni keltiramiz. Ishonchli matnni tiklash silsilaviy tizimda kechdi. Bunda *birinchi halqa* – “asos nusxalar”, *ikkinchi halqa* – “faol nusxalar”, *uchinchi halqa* – “yordamchi nusxalar”dan tashkil topdi. Asos halqa matn poydevorini, faol halqa matndagi muhim farqlarni, yordamchi halqa zarur o'rinlarda ikkinchi darajali farqlarni gavdalantirdi.

“Sabot ul-ojizin”ning “Hazrat Rasululloh sollallohu alayhi vasallam sifatlarining bayoni” bo'limida *Dalil uldurki, kiydi toji “lavlok”* misrasi birinchi halqadagi C2, ikkinchi halqadagi 2061, uchinchi halqadagi C161 nusxalarida *Dalil uldurki, keldi toji “lavlok”* deb yozilgan. A1057 asos nusxada va A1074 faol nusxada bu bo'lim tushib qolgani uchun har ikki shaklni tanlash imkoni baravar kelib qoldi. Natijada, bayt voqeligidagi badiiy mantiqqa e'tiborni burdik:

*Emas mavjud aningdek gavhari pok,
Dalil uldurki, kiydi toji “lavlok”.*

Ya'ni: “Jumla mavjudot ichra poklikda Muhammad alayhissalomga teng keladigani yo'q. “Lavlok”, ya'ni “Agar sen bo'lmaganingda falaklarni yaratmas edim”¹ degan hadis tojining u zotga kiydirilishi buning dalilidir”. “Lavlok” – hadis jumlasidagi avvalgi so'z. Hadis butunlikni anglatga, undan ajratib olingan bir qism o'sha butunlikka ishora qilinib, bayt mazmuniga singdirib yuborilmoqda. Agar “lavlok”dan oldin “toji” izofasi bo'lmaganida

---

¹ “لو لاك لما خلقت الافلاك” Qudsiy hadis. Aliyul Qori “Tazkiratul mavzu'ot” asarida bu hadisni mavzu' degan. Ammo “Sharhul mavohib” asarida shu ma'noda kelgan ba'zi hadislar zikr qilingan.

edi, “kiydi”ning o’rniga “keldi” so’zini ishlatish mumkin bo’lardi. Chunki “lavlok”dan hadis iroda qilinyapti. “Hadisni kiydi” deyishdan ko’ra “hadis keldi”, ya’ni “bu xususda shunday hadis kelgan” deb aytish mantiqqa yaqinroq. Ammo hadis o’zining yuksak mazmuni bilan tojga o’xshatilayotgan ekan, endi “toj keldi” deyishdan ko’ra, “tojni kiydi” deb aytish to’g’riroq va bayt taqozo qilgan badiiy mantiqqa to’la muvofiqdir. Shuning uchun ilmiy-tanqidiy matnda “kiydi” so’zi tanlandi.

“Farishtalarning bayoni” bo’limida *Niso ermas alarning vasfi er ham* degan misra bor. Qadimiy nusxalarning barchasida (A1057, A1074, 2061, 4149, 1420) va keyingi davrlarga oid ba’zi nusxalarda (C1, IO, HT¹) mazkur misradagi “niso” so’zi o’rnida – *tishi* so’zi qo’llangan. Arabcha “niso” so’zi “ayol” ma’nosida bo’lib, qadim turkiydagi “tishi” lafzi ham shu ma’noni anglatadi. Navoiy turkiy tilning forsiydan afzalligini misollar bilan dalillar ekan, “tishi” so’zini shunday ishlatadi: “Va ov va qushki, salotin odob va rusumida har qaysi boshqa muta’yyin eshitur, ikkalasin, “shikor” derlar. Va ovda umdaki kiyikdur, turk aning erkagin “huna” va *tishisin* “qilchoqchi” der. Yana suyqunning ham erkagin “bug’u” va *tishisin* “maral” der...” [Навойи 2000, 14].

To’g’ri, bu o’rinda Navoiy *tishi* so’zini insonning ayol jinsiga emas, hayvonning urg’ochi jinsiga nisbatan qo’llagan. Balki bu so’zni shu ma’noda ham tushunish borligi uchun ba’zi kotiblar nazdida “farishtalar urg’ochi ham emas, erkak ham emas” deyishdan ko’ra “farishtalar ayol ham emas, erkak ham emas” deb aytish afzal tuyulgan bo’lishi mumkin. Lekin, aslida, *tishi* so’zining ma’nosi qadim adabiyotda kengroq ma’noda qo’llangan bo’lsa-chi? Masalan, “Qutadg’u bilig” asarida bu so’z shunday ifodalangan:

Nechə miñ azyg’lyg’ eren erkəki

Tishilərdə otu uzuldi kəki [Юсуф Хос Ҳожиб 1972, 674].

Ya’ni: “Mardlarning mardi bo’lgan necha ming baquvvat erlar xotinlar tufayli paylari kesilgan”.

“Turkiy tillarning etimologik lug’ati”da ham *tishi* so’zining *urg’ochi* ma’nosi bilan birgalikda *ayol*, *xotin* ma’nolarida kelishi aytilgan [Севортян 1974, 245].

So’fi Olloyor aqida matnlarida farishtalarga berilgan ta’rifni, ya’ni farishtalar ayol va erkak degan jins bilan xoslanmaganini baytlar orqali sifatlar ekan, “ayol” yoki “xotin” so’zining o’rniga

¹ “Sabotul ojizin”ga yozilgan sharhlar: “Risolai Aziza” – RA; “Irshodul o’izin” – IO; “Hidayatut tolibin” – HT shartli qisqartmalari bilan berildi.

umuman jinsni anglatuvchi “tishi” soʻzini ishlatgan boʻlishi mumkin. Qadim turkiy soʻzlarni qoʻllash “Sabot ul-ojizin”da kuzatilgan hodisa. Qolaversa, qadimiy nusxalarda bu misra: *Tishi ermas alarning vasfi er ham* shaklida kelmoqda. Shunga koʻra, matnda “niso” oʻrniga “tishi” soʻzi qabul qilindi.

“Sabot ul-ojizin” asari oʻz davrida “xalq kitoblari” kabi ommalashgan, sevib oʻqilgan. Hatto odamlar orasida bu kitobni yoddan aytish anʼanasi shakllangan. Shuning uchun boʻlsa kerak, “Sabot ul-ojizin”ning ayrim baytlari ogʻizdan-ogʻizga oʻtib, goʻyo maqolga aylanib ketgan. *Otang erdur, sen ham erdek qiliq qil, / Yomonlik aylaganga yaxshilik qil*, bayti bunga misol boʻla oladi. Ammo ogʻzaki ayni variantni yozma nusxalarning birortasida uchratmadik. Faqat bittagina nusxa – B317 da toʻla boʻlmasa-da, shunga yaqinroq shaklda: *Otang erdur, sen ham yerdek qiliq qil* deb aytilgan. Eng qadimiy A1057 nusxasida: *Otang* (yoki oting¹) *erdur, sen ham yerdek qiliq qil*. C2, IO, RA, C1 da: *Otang yerdur, sen ham yerdek qiliq qil*. HT, A1074, C1420 da: *Oting yerdur, sen ham yerdek qiliq qil*.

Bu misraning ogʻzaki variantda aytilganidek: “Otang erdur, sen ham erdek qiliq qil” – emasligiga bir nechta dalil bor. Avvalo, ushbu misradan oldin kelgan baytlarga nazar solaylik:

*Kel ey inson, agar boʻlsang chin erdek,
Ogʻirlik peshva qil dunyoda yerdek.*

*Agar tepsa sani har qaysi mavjud,
Ziyon qilma, taqi yetkur anga sud.*

*Yuraking qilsalar ohan ila chok,
Chiqar oldigʻa turluk neʼmati pok.*

*Agarchi olama sandin tegar nafʼ,
Oʻzingdin qilma tufrogʻ otini rafʼ.*

*Otang yerdur, sen ham yerdek qiliq qil
Yomonliq aylaganga yaxshilik qil.*

Mazmuni: *Ey inson, agar haqiqiy er boʻlsang, bu dunyoda yerdek ogʻir boʻl. Seni qancha toptab, tepsalar-da, ularga ziyon yetkazma, manfaat keltir. Yerni haydagan kabi koʻksingni temir bilan tilib yorsalar ham, ularning oldiga yerga oʻxshab turli-tuman pok neʼmatlarni muhayyo qil. Toki bu olamga sendan bir manfaat yetib turgan ekan, “tuproq” degan nomni oʻzingdan koʻtarma,*

---

¹ Mazkur nusxada bu soʻz انشك shaklida yozilgan. Bu shaklni esa “oting” deb ham, “otang” deb ham oʻqish mumkin.

uzoqlashtirma. Otang – Odam alayhissalom yerdan bunyod qilingan edi, endi sen ham yerga o'xshab, yomonlikka yaxshilik qilish sifatini o'zingda mujassam et.

“Otang erdur, sen ham erdek qiliq qil” emasligiga matnning o'zidan chiqarilgan bu birinchi mantiqiy dalil. Bo'lim “Juvonmardlik nishoni” (Haqiqiy er kishining belgisi) deb nomlangan va manzumaning avvalgi baytidayoq “agar haqiqiy er kishi bo'lsang, yerdek bo'l”, degan mazmun ifodalanmoqda. Go'yo “er bo'lish uchun avval yer bo'lish kerak” deb, yer obrazi oldingi planga olib chiqilmoqda. Keyin uning har bir qirrasi go'yo qabariq oyna orqali ko'rsatilib, yer bilan bog'liq mazmun baytdan baytga ulug'lik kasb etib bormoqda. Bu ulug'lik shu darajaga yetadiki, yer tushunchasi endi o'zining boshlang'ich nuqtasi bo'lgan “haqiqiy er bo'lish” maqomini ham bag'riga singdirib yuboradi: *Otang yerdur, sen ham yerdek qiliq qil.*

“Yer” bayt voqeligida butun sifatida oldingi safni tabiiy ravishda egallaganidan so'ng uning o'rniga sun'iy yo'l bilan bir qismni olib kelish badiiy mantiqqa zid. Agar “erni er qiladigan ham, qaro yer qiladigan ham xotin” maqolidagi yerga berilgan salbiy ottenkani dastak qilib, mazkur misrada “yer”ning o'rniga “er” bo'lgani ma'qulroq, deb qaraladigan bo'lsa, misra avvalidagi yer ulug'langan baytlarni butkul olib tashlashga to'g'ri keladi. Shuning uchun ham bu o'rinda “yer” o'rniga “er” deb o'qilishi ma'qul emas, ya'ni aqlga nomuvofiq.

Otang erdur, sen ham erdek qiliq qil emasligiga ikkinchi dalil arab yozuvi bilan bog'liq: er – *اير* ; yer – *ير* . Joriy yozuvimizda “yer”ni hech qachon “er” deb o'qib bo'lmagani kabi eski o'zbek yozuvida ham bu ikki har xil shaklni chalkashtirishning iloji yo'q, *ير* (yer) deb yozilgan bo'lsa, “yer” deb, *اير* (er) deb yozilgan bo'lsa, “er” deb o'qiladi.

“Otang” deb emas, “oting” deyilishida ham mulohaza bor. Har ikkala holda ham insoniyatning otasi – Odam alayhissalom nazarda tutilmoqda. Odam alayhissalomning tuproqdan yaratilganiga ko'ra “otang yerdur” deyilsa, o'xshatish tom bo'ladi. Agar “oting yerdur” deyilsa, arabcha آدم – “odam” so'zining lug'aviy ma'nolariga murojaat qilishga ehtiyoj seziladi. *Odam* so'zining arab tilida – *qora, qo'ng'ir; teri, oshlangan teri* kabi lug'aviy ma'nolari bor. Tuproq – yerning rangi qora yoki qo'ng'ir tusda bo'lishini hisobga olsak, “oting yerdur” shaklida, butundan qism chiqarilib, butunning o'rnida taqdim qilinyapti. Butunga o'xshatish mumkin va to'g'riroq bo'lgan holda qismga o'xshatish tashbihning nomukammalligiga

sabab bo'ladi. Mana shu dalillarga ko'ra matnda *Otang yerdur, sen ham yerdek qiliq qil* shakli tanlandi.

Ilmiy-tanqidiy matnni tiklashda ikkinchi va uchinchi halqani tashkil etuvchi faol va yordamchi nusxalardagi tafovutlar birinchi halqa asos nusxa matn variantini quvvatlash uchun xizmat qildi. Negaki, asos nusxalardagi o'zaro farqlarning qaysi biri ilmiy-tanqidiy matn uchun ixtiyor qilinishi ayni holda o'zining daliliy tasdig'ini topadi. Masalan: "*Qadam bosqon manozil erdi pur atr*" misrasidagi *bosqon* so'zi asos nusxaning birinchi manbasi A1057-raqamli qo'lyozmada mavjud emas, ikkinchi qo'lyozma C2 da – باسغان (*bosg'on*) shaklida, uchinchi manba – HT da باسقان (*bosqon*) ko'rinishida uchraydi. Ilmiy-tanqidiy matn uchun ulardan qay birini tanlashimiz o'rinli? Keyingi halqa manbalariga murojaat qilamiz: A1074 va C161 da – باسگان (*bosgan*), IO, C1, RA da – باسقان (*bosqon*). Demak, o'zaro qiyos natijasida qo'lyozmalarda bu so'zning uchta – *bosg'on*, *bosqon*, *bosgan* ko'rinishi mavjud bo'lib, aksar nusxalarda *bosqon* kelgani ishonchli matn uchun shu shakl tanlanishiga asos bo'ldi.

Yuqorida aytilganidek, o'zaro farqlanuvchi ko'p nusxali matn orasidan yagona ishonchli matnni tiklash ba'zan mantiqiy dalillashni talab etadi. Masalan: *Bu tunda tut butun iymonimizni, / Saboh qutqor tutundin jonimizni* baytini olib ko'raylik. Baytdagi توندين – *tutundin* so'zlari asos nusxa A1057, C2 va yordamchi nusxa C1 da بو توندين – *bu tundin* deb berilgan va aksar toshbosma, bosma matnlarda shu shakl ommalashgan. Qo'lyozmaning qadimiyligiga suyanadigan bo'lsak, *bu tundin* varianti to'g'ri. Ammo u holda mantiq buziladi. Avvalgi baytda: *Qo'noqmiz bir kecha dunyoyi hecha, / Na ishlar kechadur bizdin bu kecha* deyilar ekan, bu dunyo bitta *kechaga* o'xshatildi. Keyingi baytda shu mazmun davom ettirilib, bu tunda, ya'ni bu dunyoda iymonimizni butun tut, deb Yaratgandan so'raldi. Shu yerda dunyo voqeligi tugab, so'z oxirat olamiga ko'chdi: *Saboh, ya'ni tongla Qiyomatda jonimizni tutundan – jahannam olovining tutunidan qutqar*. Oxirat olamida jonimizni bu dunyodan qutqar, deyish mantiqqa to'g'ri kelmaydi. Chunki sog'lom aqidaga ko'ra, Qiyomatda bandaning o'y-xayoli bu dunyoning emas, oxiratning g'amida bo'ladi. Demak, mazkur o'rinda *bu tundin* emas, *tutundin* deb o'qilishi to'g'riroq.

Xudovando yongildim turfa yozdim, / Shayotin makri birla yo'ldin ozdim baytidagi يانگلدیم – *yongildim* so'zining A1057, HT kabi asos nusxalarda يىنگلدیم – *yengildim* deb yozilishida umumiy mantiq buzilmasa-da, mazmun saktaroq ifodalangan: "Ey Yaratguvchi zot,

shayton bilan jangda turli gunohlarni qilib yengildim” deyish to‘g‘ri, albatta. Ammo bunda So‘fi Olloyorning so‘z qo‘llashdagi badiiy mahoratiga biroz putur yetadi. “Adashdim” ma‘nosidagi *yongildim* qadim turkiy so‘zdir [Севортян ۱۶۰, ۱۹۷]. *Yongildim* – yanglishdim, xatoga ketishning avvalgi darajasi. *Yozdim* – gunoh qildim, xatoning keyingi darajasi. *Ozdim* – ko‘p gunohlar qilib, yo‘ldan adashib ketdim, xatoning so‘nggi darajasi. Asos ma‘nosi bitta bo‘lgan uchta so‘z bir baytga sig‘dirilgan. Agar bu o‘rinda *yengildim* so‘zi qo‘llansa, So‘fi Olloyorga xos ruh ochilmay qoladi. Shu mantiqqa ko‘ra, ilmiy-tanqidiy matnda C2 asos va C1 yordamchi nusxalardagi *yongildim* so‘zi maqbul ko‘rildi.

“Sabot ul-ojizin” matnida bugun iste‘molda bo‘lgan ayrim turkiy so‘zlarning arxaik shaklda uchrashi kuzatiladi. *Uyalma ma‘rifatni o‘rganurdin* misrasi ko‘pchilikka tanish va yod bo‘lib ketgan. “Sabot ul-ojizin”ning Markaziy Osiyoga tarqalgan qo‘lyozma va toshbosma nusxalarida mazkur misra yuqoridagi tarzda kelgan. Rossiya FAsining Sharq qo‘lyozmalari instituti (Sankt-Peterburg) fondida saqlanayotgan eng qadimiy A1057 – asos, A1074 va “IO” – faol, B4149, C1420, “RA” – yordamchi va “GQ” nusxalarda misradagi “*o‘rganurdin*” so‘zi “*o‘granurdin*” deb yozilgan. Garchi uchta asos nusxalarning ikkitasi (C2, “HT”) da bu so‘z “*o‘rganurdin*” deb yozilgan va tilimiz shu shaklga moslashgan bo‘lsa-da, matn aniqligiga erishish maqsadida izlandik. E.V.Sevortyaning “Turkiy tillarning etimologik lug‘ati” asarida bu so‘zning o‘zagi va undan yasalgan o‘zakdosh so‘zlar shunday ifodalangan: “ö – tushunmoq; ö-g – aql; ö-gur – tushuntirmoq; ö-güt (<ögür-t) – maslahat; ög-rä-n – tagiga yetmoq, o‘rganmoq; ög-rä-t – o‘rgatmoq” [Севортян 1974, 501].

Shuningdek, boshqa manbada “ög-rä-n” dagi birinchi bo‘g‘in undoshi – g bilan ikkinchi bo‘g‘in undoshi – r davrlar o‘tib o‘rin almashgani va bugun biz talaffuz qilayotgan holga kelgani aytilgan [Рахматуллаев 2000, 484-485]. Demak, So‘fi Olloyor yashagan davrlarda bu qadim turkiy so‘zning asl shakli saqlangan va adabiyotda qo‘llangan. Bunga “o‘granur” shaklining eng qadimiy manbalarda uchragani dalildir. Shuningdek, *yog‘mur* (*ko‘karmas tosha yog‘mur yog‘sa ham ko‘p*), *telmurmoq* (*tuban boshingni, telmurtur ko‘zingni*) so‘zlarini ham bunga misol qilsa bo‘ladi.

Matnshunoslik tadqiqida mantiqiy dalillash metodi qanchalik zarurat hisoblanmasin, qo‘lyozmada aks etgan real tarixiy matnga nisbatan ikkilamchi hodisadir. Ham mazmun, ham badiiy mantiq talab qilayotgan so‘z matnshunosga nechog‘li muvofiq ko‘rinmasin, qadimiy nusxa matnidani farqlanar ekan, bunday

vaziyatda yechimni subyektiv o'zanga burish natijani ilmiylikdan yiroqlashtiradi.

Ilmiy-tanqidiy matnning ishonchliligi ayni jarayonda o'ziga ma'qul bitta qo'lyozma, bitta nusxa, bitta matn atrofida o'ralashib qolmasdan, balki ta'sirlardan yuqoriroq ko'tarilib, farqlarga obyektiv nazar bilan qarash malakasining shakllanishiga bog'liq. Chunki tayyorlanayotgan matn matnshunosniki emas, uning o'z muallifi bor. Matnshunos har tomonlama asoslangan ilmiy-tanqidiy matnni tiklar ekan, bu bilan u go'yo muallif matnini taqdim qiladi. "Matnning muallif ishtirokisiz amalga oshirilgan har qanday tahriri esa asar mohiyatiga zarar yetkazishi jihatidan maqsadga muvofiq emas" [Жаббаров 2013, 7]. Ilmiy-tanqidiy matn taqdimi shu darajada mas'uliyatli va jiddiy masala.

Muqoyasa jarayonida bir necha marta shunday vaziyatga duch keldik. Misol sifatida birinchi halqaning uchinchi – HT va uchinchi halqaning beshinchi qo'lyozmasi – C1 nusxalarda kelgan *To'shab qalin, yopib toat jamolin, / Qo'yubsan boshinga bolin vabolin* baytini keltirish mumkin. Baytning sharhi: *Ibodot soatida tagingga qavat-qavat qalin ko'rpachalarni to'shab va shu ishing bilan toat jamolini yopib, to'sib, boshingni zarar-ziyon bolishiga qo'yib, g'afolatga botib yotibsan*. Boshqa baytlarning ma'nosi va manzumaning umumiy mazmuni mazkur baytni shunday sharhlashni taqozo qilyapti. Chunki manzuma *Kel, e zohid, qo'lungdin berma toat, / Ziyod et toating soat basoat* deb boshlangan va *toat* mavzusi baytdan-baytga davom ettirilgan. Manzumaning umumiy ruhi va badiiy mantiq ushbu o'rinda *toat* so'zining ishlatilishini har tomonlama tasdiqlayapti. Ammo birinchi halqa qo'lyozmalarining eng qadimiysi – A1057 va C2 asos nusxalarda, ikkinchi halqaning eng qadimiy – A1074 va IO sharh nusxalarida bu o'rinda *toatga* ham mazmunan, ham shaklan zid bo'lgan *bid'at* so'zi qo'llangan: *To'shab qalin, yopib bid'at jamolin, / Qo'yubsan boshinga bolin vabolin*. Arabcha *bid'at* so'zining lug'aviy ma'nosi "yangilik"dir. Shariat istilohida *bid'at* deganda shar'iy dalili yo'q, hech bir asossiz dinning tarkibiga qo'shib qo'yilgan narsa tushuniladi. Demak, kimki xoh aqidada, xoh so'zda, xoh amalda shar'iy asosga ega bo'lmagan yangi bir ishni dinga bog'lasa, bu *bid'at* hisoblanadi.

Endi bu ma'noni qanday qilib baytga joylaymiz? Manzumaning umumiy mazmuni, badiiy mantiq butun bo'y-basti bilan bu harakatimizga qarshi. Qolaversa, *bid'at* tushunchasi salbiy hodisaga dalolat qilar ekan, qanaqasiga bu salbiylikni ijobiy ma'nodagi *jamol* so'zi bilan sifatlash mumkin?

Lekin boshdan-oyoq qurollangan bu mantiqiy dalillar tarixiy qat'iyat bilan to'la zirhlangan qadimiy matn oldida hamisha o'jiz. Matnning ichki va tashqi xususiyatlariga ko'ra, bitta umumiy nusxadan ko'chirilmagani aniqlangan, har biri alohida, mustaqil qo'lyozma sifatida yuzaga chiqqan qadimiy matnlarning barchasida na tasodifan, na ongli ravishda bir xil xato sodir etilishi mumkin bo'lmagan ish. Demak, qadimiy nusxalarda kelgan matn shakli ustida jiddiyoq izlanishga majburmiz.

*To'shab qalin, yopib **bid'at** "jamol" in,
Qo'yubsan boshinga bolin vabolin.*

Ya'ni: *Ibodot mahalida qalin ko'rpa-to'shaklarga burkanib yotishing – dinda bo'lmagan ishni paydo qilishingdir, asli yomon va xunuk bo'lgan ishni yaxshi va chiroyli qilib ko'rsatishingdir. Bu ishing bilan boshingni ziyon-u zarar bolishiga qo'yibsan.*

Agar baytga mazkur sharh orqali yondashsak, manzumaning umumiy mazmuniga xos toat mavzusi uning ziddi bo'lgan holatni keltirish bilan chuqurlashmoqda. Yo'qni bor, yomonni yaxshi, xunukni chiroyli qilib ko'rsatish toatni tark qilgan mahalda yuzaga chiqib, bu illatlar bid'atparastlik, kazzoblik, munofiqlikning alomati ekani baytdan anglashilmoqda. *Jamol* so'zi lug'atda "go'zallik", "chiroy" ma'nosini anglatadi. Lug'aviy ma'nodagi sifat (*go'zal, chiroyli*) inson tanasidagi eng qadrli joy – yuzga nisbatan ishlatilib, bora-bora *jamol* deyilganida mutlaq yuz, chehra tushuniladigan bo'lgan. Shuning uchun ham qachonki, *jamol* so'zi qo'llansa, daf'atan *inson yuzi* tasavvurga keladi. Agar baytdagi "jamol" lug'aviy ma'nosi bilan izohlansa, "bid'at chiroyi" birikmasi hosil bo'ladi. Bunda bid'at – haqiqiy, chiroy – majoziy ma'noda qo'llanilmoqda. Ya'ni: *aslida yo'g'-u, lekin bordek, aslida yomon-u, ammo yaxshidek, aslida xunuk-u, biroq chiroyli qilib ko'rsatilayotgan bid'at kiyimini ustingga yopib...* Balki ayni shu ma'noga ko'ra "Irshod ul-ojizin" sharhida *yopib bid'at jamolin* iborasi "bid'at kiyimin yopinib" deb izohlangan. Baytdan shu mazmun tushunilgani uchun ham matnning joriy yozuvdagi shaklida *jamol* so'zi qo'shtirnoq ichiga olindi.

HT nusxasida yana bir qiziq hol kuzatiladi. "Sezmoq", "his qilmoq" ma'nosidagi "tuymoq" fe'li ko'p holda "bilmoq" fe'li bilan o'rin almashgan. Masalan:

*Inoyat nomasin qo'lg'a olurlar,
U kunni o'tganin **bilmay** qolurlar...
Agar banda mu'azzab bo'lsa anda,
Qolur **bilmay** bu ishni ul daranda...*

*Tuzuk yo'l deb qadam o'tru solursan,
Quduqq'a tushganing **bilmay** qolursan.*

Qadimiy nusxalarning barchasida baytda kelgan *bilmay* so'zining o'rnida *tuymay* so'zi qo'llangan. Bu ikki so'z ma'nosi maqsad e'tibori bilan bir-biriga yaqin bo'lsa-da, amalda namoyon bo'lishi jihatidan farqlanadi. *Bilmay qolish* kechinmasiga *tuymay qolish*dan ko'ra ko'proq vaqt sarf bo'ladi. Chunki *bilmay qolish* fe'li ongda, *tuymay qolish* esa sezgida namoyon bo'ladi. Psixofiziologik tadqiqotlar natijasiga ko'ra, sezgi o'ylash, fikrlash va sonsiz tushunchalar oralab kechadigan ong faoliyatidan ancha tez ro'y beradigan jarayondir. Keltirilgan baytlardagi voqelik esa ayni tezlikni taqozo qilyapti. Shunga ko'ra, ilmiy-tanqidiy matn uchun qadimiy nusxalardagi *tuymay* varianti tanlandi.

So'fi Olloyor hayoti bo'yicha izlanishlar olib borgan Sh. Sirojiddinov tadqiqotlaridan birida So'fi Olloyorning o'g'li, to'g'rirog'i, uning ismi xususida adabiyotlardan adabiyotlarga o'tib kelayotgan ma'lumotni shubha ostiga qo'yib, "aslida uning ismi Muhammad Sodiq emas, balki Muhammad Siddiqdir" deydi [Сирождидинов 2001, 9]. Adabiyotshunos olim hijriy 1408/1988-yili Tehrondagi "Al-maktabat ul-islomiyya", Gunbadi qobus – Hoji Tilloyi matba'a nusxasidagi ma'lumotlarga asosan bu fikrni ilgari surgan edi. Albatta, bitta bosma nusxadagi ma'lumotdan xulosa yasab, tarixiy haqiqatni shakllantirish mushkul ish. Ammo eng qadimiy nusxalar sanalgan A1057 va C2 nusxalarda kelgan bu faktga oid matn Sh. Sirojiddinovning So'fi Olloyor o'g'lining ismi haqidagi qarashi to'g'riligini uzil-kesil hal qildi:

*Ko'zumni ravshani **Siddiq** (صديق) Muhammad,
Yiroq bo'lsun ko'zingdin diydai bad.*

Xulosa

So'fi Olloyor XVII–XVIII asr o'zbek adabiyotida o'z ovozi, o'z o'rniga ega ijodkorlardan. Bu davrda va undan keyin ham hech bir manba xalq orasida So'fi Olloyor asarlari darajasida ommalashmagan. Shuning uchun bo'lsa kerak, bu asarlar, ayniqsa, "Sabot ul-ojizin" kitobi doimo olimlar e'tiborini tortib kelgan. Ushbu tadqiqotimiz ham So'fi Olloyor ijodini o'rganish yo'lidagi tarixiy silsilaning uzviy davomidir.

Adabiyotlar

Алишер Навоий. 2000. *Мезон ул-авзон*. Мукаммал асарлар тўплами. 16-жилд. Тошкент: Фан.
Жабборов, Н. 2013. "Адабий манбаларда матн таҳрири масаласи".

Адабий манба: ўрганишнинг замонавий тамойиллари ва нашр муаммолари, 7-12. Қарши: Насаф.

Сирожиддинов, Ш. 2001. *Сўфи Оллоёр илоҳиёти*. Тошкент: Имом ал-Бухорий халқаро жамғармаси.

Севортян, Э.В. 1974. *Этимологический словарь тюркских языков*. Москва: Наука.

Раҳматуллаев, Ш. 2000. *Ўзбек тилининг этимологик луғати*. Тошкент: Университет.

Юсуф Ҳос Ҳожиб. 1972. *Қутадғу билиг*. Нашрга тайёрловчи: Қайом Каримов. Тошкент: Фан

Difficulty of Scientific-critical text

Rashid Zohidov¹

Abstract

When analyzing a literary text, it is necessary to work with the text of the work, close to the original, prepared on the basis of excellent scientific and critical texts. Accordingly, the science of textual criticism faces the task of creating a perfect edition of any literary heritage. When compiling a scientific-critical text, there are general rules for all sources, as well as features that arise when studying each source.

If common features are determined by comparing several copies of texts, grouping disassembled copies and choosing the main copy, then the features lie in the formation of a scientific apparatus based on the direction of the source being studied.

The article presents information about the observations related to the study of the text in the preparation of the scientific-critical text of the Sufi work of Olloyar "Sabot ul-Odzhizin".

Key words: *scientific apparatus, reliable text, method of logical proof, text editing, text correction, "Sabot ul-ojizin", serial system, specific feature, general law.*

References

Alisher Navoiy. 2000. *Mezon ul-avzon*. Mukammal asarlar to'plami. 16-jild. Toshkent: Fan.

---

¹ *Rashid F. Zohidov* – Doctor of Sciences in Philology, Professor, Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoi.

E-mail: rzohid1@navoiy-uni.uz

ORCID ID: 0000-0002-6521-5219

For citation: Zohidov R. F. 2023. "Difficulty of Scientific-critical". *Golden scripts* 2: 4–15.

- Jabborov, N. 2013. "Adabiy manbalarda matn tahriri masalasi". *Adabiy manba: o'rganishning zamonaviy tamoyillari va nashr muammolari*, 7-12. Qarshi: Nasaf.
- Sirojiddinov, Sh. 2001. *So'fi Olloyor ilohiyoti*. Toshkent: Imom al-Buxoriy xalqaro jamg'armasi.
- Sevortyan, E.V. 1974. *Etimologicheskiy slovar tyurkskix yazikov*. Moskva: Nauka.
- Rahmatullaev, Sh. 2000. *O'zbek tilining etimologik lug'ati*. Toshkent: Universitet.
- Yusuf Hos Hojib. 1972. *Qutadg'u bilig*. Nashrga tayyorlovchi: Qayum Karimov. Toshkent: Fan

MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

“Oltin bitiglar – Golden Scripts” jurnali – Sharq adabiyoti va madaniyati, ijtimoiy-ma’naviy hayoti, tilshunoslik va aniq fanlar, dinshunoslik va ilohiyotshunoslikka oid ahamiyatli qo’lyozma manbalar, xalq og’zaki ijodi namunalariga bag’ishlangan ilmiy tadqiqotlar xulosalarini chop etishga mo’ljallangan.

I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo’lyozmalar yil davomida o’zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, turkiy tillarda topshirilishi mumkin. Agar muallif o’z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr etmoqchi bo’lsa, unda qo’lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etishi kerak.

Qo’lyozmalar MS Word (.doc) formatida (oltinbitiglar@gmail.com) elektron pochta-siga yuborilishi kerak. Iqtiboslar va izohlar bo’yicha MS Word menejerini qo’llash lozim.

Barcha qo’lyozmalar muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma’lumot bilan yuboriladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig’i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o’ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo’lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantirilishi lozim.

Maqola matni 3 000–5 000 so’zdan iborat bo’lishi kerak.

100–150 so’zdan iborat o’zbek va ingliz tillaridagi abstrakt (annotatsiya) va 5–10 so’zdan kam bo’lmagan kalit so’zlar (o’zbek va ingliz tillarida). Abstrakt maqolaning maqsadi, metodologiyasi va natijalarini qisqacha ifodalashi kerak.

Adabiyotlar ro’yxati 5 sahifadan oshmasligi lozim.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo’lishi mumkin) 1500 so’zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so’ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

II. Maqola bo’limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to’q bo’yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o’zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tillarda yozilgan bo’lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola sarlavhasidan keyin sahifaning o’ng chetida muallifning ism-familiyasi yozilib, oxiriga yulduzcha (*) ishorasi

qo'yiladi va sahifa pastida muallif haqida quyidagi qisqa ma'lumotlar beriladi: F.I.O., ilmiy daraja va unvon; ish joyi; e-pochta va ORCID ID (raqami).

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – *yotiq*, 14 hajm.

III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki" shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasi qavs ichida ( ) satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

V. Havola va izohlar berish

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [ ] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satrboshidan, boshqa barcha qatorlari abzasdan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

6.1. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

Matnda qo'lyozma (toshbosma)ga havola berish:

[Xondamir, Makorim, 17^a]

7.2. Kitoblar uchun

Bibliografiyada:

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011. *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2011, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011(a). *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011(b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Sirojiddinov 2011(a), 99]

Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Vohidov, Rahim va Husniddin Eshonqulov. 2006. *O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi*. Toshkent: Adabiyot jamg'armasi nashriyoti.

Matnda kitobga havola:

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va Eshonqulov 2006, 52]

Agar kitobning uch va undan ortiq muallifi bo'lsa, bibliografiyada barcha mualliflarning ismi to'liq yoziladi. Bunday kitobga havola qilinganda, birinchi muallifning ismi yozilib, davomida *va boshqalar* deb ko'rsatiladi:

[Familiya va boshqalar nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*, Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Ismoilov, Ilyos. 2020. "Navoiy ijodida Ya'juj-Ma'juj obrazi." *Alisher Navoiy va XXI asr*, Shuhrat Sirojiddinov muharrirligida, 130 – 133. Toshkent: Mashhur-press.

Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Ismoilov 2020, 131]

Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiyada foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

Elektron kitobni bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL.
Foydalanilgan sana.

Adizova, Iqboloy. 2020. *Thinker poetess of the East*. Germany: Lambert Academic Publishing. <https://www.lap-publishing.com/>. 12.07.2019.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Adizova 2020, 11]

Ikki muallif tomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek matnshunosligi qirralari*. Chikago: Chikago universiteti nashriyoti. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 1987, 19-hujjat]

7.3. Jurnal maqolasi uchun

Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari.

Alimuhamedov, Rixsitilla. 2018. "Qadimgi turk-moniy adabiyoti." *Oltin bitiglar* 1: 65 – 76.

Matnda jurnal maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Alimuhamedov 2018, 70]

Elektron jurnal uchun:

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Ismoilov, Ilyos. 2020. "Saddi Iskandariy" dostonidagi adabiy ta'sir va o'ziga xoslik masalasi xususida." *O'zbekistonda xorijiy tillar* 3: 229 – 235. doi: 10.36078/1596780050.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Ismoilov 2020, 231]

7.4. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi "O'zbekiston adabiyoti va san'ati" gazetasida chop etilgan maqolasida aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro'yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo'yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo'lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko'rsatilishi kerak.

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr

sanasi.

Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. "Jomiy "Xamsa" yozganmi?" *O'zbekiston adabiyoti va san'ati*, January 25.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Sobirov, Ergash va Akmal Kenjayev. 2010. "Milliy qadriyat va globallashuv". *New York Times*, 27.02. <http://www.nytimes.com/28/us/28health.html>.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sobirov va Kenjayev 2010, 17]

Maqola so'ngida foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro'yxati ikki qismdan iborat bo'lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko'rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

Adabiyotlar

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

Adabiyotlar

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini "*The Chicago Manual of Style, 16th Edition*" qo'llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle>. havolasidan ko'rib olishingiz mumkin.

Ushbu son "Oltin bitiglar" tahririyatida sahifalandi.
Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi 103-uy.
e-mail: oltinbitiglar@gmail.com
Tel.: +99894 697-97-04

Bosishga 30. 06. 2023-yilda ruxsat etildi
Qog'oz bichimi 70x100 1/16/.
nashriyot bosma tabog'i: 8

Jurnal 2017-yil 26 oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot va axborot
agentligi tomonidan № 0940 raqami bilan ro'yxatdan o'tgan.
Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya Komissiyasi tomonidan
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc)
dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalari chop etilishi lozim bo'lgan
ro'yxatga kiritilgan.

Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqriz qilinmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi.

"Mashhur-Press" bosmaxonasida chop etildi.
Buyurtma №0440 Adadi 300 dona.
Bosmaxona manzili:100129 Toshkent, Markaz 15, 1-uy. Tel.: +99890 900 75 77,
+99894 659 94 62